

György Márkus. En kort præsentation

Preben Kaarsholm

Den ungarske filosof György Márkus, der med artiklen »Fire former for kritisk teori« i dette nummer af *Kurasje* introduceres på dansk, er født i 1934. Han studerede filosofi i Budapest og fra 1953 til 1957 ved Lomonosov-universitet i Moskva. Sammen med Agnes Heller og Ferenc Fehér udgør Márkus kernen i den såkaldte Budapester-skole, en gruppe af elever af György Lukács, som i slutningen af tresserne og begyndelsen af halvfjerdserne spillede en central rolle i det ungarske kritiske miljø. Men mens Heller og Fehér studerede hos Lukács allerede fra 1954, kom Márkus først ind i dette miljø efter sin hjemkomst fra Moskva i 1957. I et interview fra 1971 hvor Lukács kommenterer sine selvbiografiske notater siger han således om Márkus: »Márkus var for de 75% vedkommende færdigudviklet som menneske, da han kom tilbage fra Moskva. Jeg siger ikke, at jeg ikke har haft indflydelse på ham, men man kan ikke betegne ham som min elev« (G. Lukács: *Gelebtes Denken. Eine Autobiographie im Dialog*, Frankfurt am Main 1981). På trods af denne selvstændighed er Márkus alligevel på mange måder den, der mest overbevisende har videreført det kritiske perspektiv i Lukács' filosofi.

Márkus var fra 1959 tilknyttet filosofiinstituttet ved det ungarske Videnskabernes Akademi. På grund af sit samfundskritiske engagement kom han dog i stigende grad i konflikt med magthaverne. Han blev i 1968 udstødt af kommunistpartiet, og i 1973 blev han afskediget fra akademiet. Herefter levede han af oversættelses- og udgiverarbejde, indtil han i 1977 emigrerede til Australien, hvor han nu er docent i filosofi med universitetet i Sydney. Márkus er gift med den polske sociolog Mária Márkus, som han traf under Moskva-opholdet, og som har skrevet talrige artikler sammen med den tidligere ungarske landbrugs- og statsminister Andreás Hegedüs, der ved siden af Lukács-eleverne spillede en central rolle for udviklingen af den ungarske systemkritik.

György Márkus, som besøgte Danmark i maj 1981, er medlem af redaktionen af tidsskriftet *Praxis International*.

Márkus vigtigste skrifter er de følgende. For det første bogen »*Anthropologie und Marxismus*«, som blev skrevet i 1964-65 og siden er kommet i flere ændrede udgaver, således en engelsk fra 1978 og en tysk,

offentliggjort af VSA i Hamborg i 1981. I Vesten blev han først kendt gennem artiklen »Über die erkenntnistheoretischen Ansichten des jungen Marx«, som stod i Alfred Schmidts antologi *Beiträge zur marxistischen Erkenntnistheorie* fra 1969. Han var repræsenteret i de første udvalg af Budapester-skole-skrifter, der udkom, *Die neue Linke in Ungarn*, bind 1 og 2, Berlin 1974 og 1976, og *Individuum und Praxis. Positionen der »Budapester Schule«*, Frankfurt am Main 1975. Derudover besørgede han udgivelsen af Lukács' to Heidelbergeræstetikker i Luchterhands vær-kudgave i 1974. I forbindelse med dette filologiske arbejde skrev han artikler om den unge Lukács, som er tilgængelige i antologien *Die Seele und das Leben. Studien zum frühen Lukács*, Frankfurt am Main 1977, og hvoraf én, »Sjælen og livet. Den unge Lukács og kulturproblemet«, kommer i dansk oversættelse i *Kultur og klasse* nr. 45, efteråret 1982.

Noget af det vigtigste Márkus har skrevet er endnu ikke blevet udgivet. Det drejer sig om ikke mindre end en systematisk kritik af Marx' *Kapitalen*, som han skrev i begyndelsen af 70erne sammen med György Bence og János Kis. Bence og Kis, der stadig bor i Ungarn, har af frygt for deres egen sikkerhed indtil nu holdt udgivelsen tilbage, men det lader til at en engelsk udgave nu endelig er på trapperne.

Den kritiske diskussion af centrale antagelser hos Marx er ført videre i en lang artikel i tidsskriftet *Dialectical Anthropology*, 1979-80, med titlen »Practical-Social Rationality in Marx: A Dialectical Critique«. Márkus seneste værk er en bog, forfattet sammen med Agnes Heller og Ferenc Fehér, som hedder *Western Marxism and Eastern Societies. Dictatorship over Needs* og er et forsøg på en begrebsbestemmelse og kritik af den øst-europæiske produktionsmåde.

Artiklen »Fire former for kritisk teori«, som trykkes i dette nummer af *Kurasje*, er teksten til en gæsteforelæsning, György Márkus holdt på Roskilde Universitetscenter d. 14. maj 1981.